

ความยากจนและเด็กศิลาปากแหลม

สถาบันวิจัยสังคมและเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

จ นรียงให้เพราะไม่มีรองเท้าใส่จนกระทั่งฉันได้พบคน
ชาตวัน” ข้อความนี้อาจเป็นที่ซาบซึ้งมากขึ้นจากเรื่อง
เล่าในวันนี้ หลายคนอาจมีความสุขพอลงกับสิ่งที่มีอยู่มากขึ้น
และลดความทุกข์ใจกับสิ่งที่ยังไม่มีลงไปบ้าง

แอฟริกาใต้เชื่อว่า เป็นทวีปแห่งความยากจนขั้นต้น
สถานการณ์ความยากจนในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาไม่ดีขึ้น ในขณะที่
เอเชียตะวันออกและเอเชียใต้ซึ่งมีความยากจนสูงสุดอยู่ไม่
น้อยกำลังมีสภาพการณ์ที่ดีขึ้น

ธนาคารโลกได้พยายามหาวิธีวัดความยากจนชนิดที่คน
ทั่วไปสามารถเข้าใจได้โดยกำหนดความยากจนไว้ 3 ระดับ คือ
(ก) ยากจนสุดสุด(Extreme Poverty) (ข) ยากจนมาก
(Moderate Poverty) และ (ค) ยากจนโดยเปรียบเทียบ(Relative
Poverty)

“ยากจนสุดสุด” คือครัวเรือนมีปัจจัยพื้นฐานไม่ครบ อยู่รอด
ได้อย่างยากลำบาก มีความหวาดหวั่นตลอดเวลา เข้าไม่ถึงบริการ
สาธารณสุขพื้นฐาน ขาดน้ำสะอาด ฯลฯ บางส่วนหรือทั้งหมด
ของครอบครัวไม่ได้เรียนหนังสือ บ้านหลังคารั่ว ขาดเสื้อผ้า
อย่างเพียงพอและไม่มีรองเท้าใส่

ส่วน “ยากจนมาก” นั้นมีปัจจัยสี่ครบอย่างจำกัดจำเขี่ย

ส่วน “ยากจนโดยเปรียบเทียบ”, หมายถึงขาดโอกาสพัก
ผ่อนหย่อนใจ ขาดโอกาสในการศึกษาที่มีคุณภาพ ขาดบริการ
สาธารณสุขที่มีมาตรฐาน และขาดโอกาสที่จะเคลื่อนขึ้นสู่ฐานะ
สังคมที่สูงขึ้น

ธนาคารโลกใช้รายได้หนึ่ง “เหรียญสหรัฐ” เป็นตัววัด
จำนวนคนยากจนและสัดส่วนของความยากจนทั้ง 3 ระดับใน
โลก “รายได้หนึ่งเหรียญ” นี้ได้ปรับค่าครองชีพของประเทศ
ต่างๆ ไว้แล้ว กล่าวคือโดยปกติ “เงินหนึ่งเหรียญ” ในประเทศ
หนึ่ง เมื่อเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยเงินท้องถิ่นแล้วจะมีค่าเท่าใดขึ้น
อยู่กับราคาข้าวของในประเทศนั้น ถ้าข้าวของถูกก็มีค่ามาก ดัง
นั้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ “หนึ่งเหรียญ” ดังกล่าวจึงถูกปรับค่า
โดยใช้วิธีทางสถิติและคณิตศาสตร์ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบ
ข้ามประเทศได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีค่าไม่เท่ากันเพราะ
ค่าครองชีพที่ต่างกัน วิธีการนี้เรียกว่า Purchasing Power Parity
(PPP)

ตัวอย่างเช่น ประเทศ ก. ประชาชนมีรายได้ต่อหัวปีละ
1,000 เหรียญสหรัฐ ซึ่งเปรียบเทียบได้ยากกว่าเงินจำนวนนี้ซื้อ
สินค้ามาบริโภคได้มากกว่าประเทศ ข. ที่มีรายได้ต่อหัว 2,000
เหรียญสหรัฐ แต่มีค่าครองชีพสูงหรือไม่ ดังนั้น หากปรับรายได้
ต่อหัวของประเทศ ก. ตามวิธี PPP แล้วอาจมีรายได้เพิ่มเป็น
2,000 เหรียญสหรัฐ ซึ่งหมายถึงว่า โดยแท้จริงแล้วคนใน
ประเทศ ก. และ ข. โดยเฉลี่ยมีรายได้ที่ทำได้สามารถซื้อสินค้าได้
จำนวนเท่ากัน ถึงแม้ว่าตัวเงินก่อนปรับค่าตามวิธี PPP จะตาม
กันตามที

“หนึ่งเหรียญ” ของธนาคารโลกที่ว่านี้ได้ปรับค่าตามวิธี PPP
แล้ว ดังนั้น จึงตัดปัญหาที่ว่าเงิน “หนึ่งเหรียญ” จะมีความหมาย

ต่างกันในแต่ละประเทศเพราะค่าครองชีพต่างกันออกไปได้
ธนาคารโลกใช้คำจำกัดความว่าผู้มีรายได้น้อยกว่า “หนึ่ง
เหรียญ” คือวันคือผู้ “ยากจนสุดสุด” และผู้มีรายได้ระหว่าง
“หนึ่งเหรียญถึงสองเหรียญ” คือ “ผู้ยากจนมาก”

พ านวิจัยล่าสุดในเรื่องนี้ของธนาคารโลก (Chen and
Ravallion - 2004) พบว่าในปี 2001 มีประชากรโลก
ประมาณ 1.1 พันล้านคน(ในประชากรโลก 6 พันล้านคน) ที่มี
ความ “ยากจนแบบสุดสุด” ซึ่งลดจาก 1.5 พันล้านคนในปี
1981

จำนวนคนที่ “ยากจนสุดสุด” มีมากที่สุดไนเอเชียใต้ (อินเดีย
ศรีลังกา บังกลาเทศ ปากีสถาน) คือประมาณ 410 ล้านคน
แอฟริกาประมาณ 300 ล้านคน เอเชียตะวันออก(จีน พม่า เขมร
ลาว ไทย) ประมาณ 40 ล้านคน ยุโรปและตะวันออกกลางรวม
กันประมาณ 20 ล้านคน

ภาพนี้อาจเห็นได้ชัดเท่าตัวเลขสัดส่วนของประชากรที่
“ยากจนสุดสุด” ในประเด็นสัดส่วนความยากจน แอฟริกา
มีสัดส่วนคน “ยากจนสุดสุด” ประมาณร้อยละ 45 เอเชียใต้
ประมาณร้อยละ 33 เอเชียตะวันออกร้อยละ 18 ละตินอเมริกา
ร้อยละ 10 ยุโรปตะวันออกและเอเชียกลางร้อยละ 6
ตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือร้อยละ 3

เมื่อเปรียบเทียบกับปี 1981 เกือบทุกพื้นที่ที่มีสัดส่วนของ
ความ “ยากจนสุดสุด” ลดลง ยกเว้น แอฟริกา(เพิ่มขึ้นจากร้อย
ละ 40 เป็น 45) และยุโรปตะวันออกและเอเชียกลาง(เพิ่มขึ้น
จากร้อยละ 0.5 เป็น 6)

สำหรับ “คนยากจนมาก” (มีรายได้ระหว่าง 1-2 เหรียญ
สหรัฐ) นั้น รวมกันทั่วโลกมีประมาณ 1.7 พันล้านคน ดังนั้น ถ้า
เอาไปรวมกับตัวเลขของคนยากจนสุดสุด 1.1 พันล้านคน ก็
หมายความว่ามีคนที่มีรายได้ต่ำกว่าวันละ “สองเหรียญ” อยู่ถึง
2.8 พันล้านคน ในประชากรโลก 6 พันล้านคน หรือร้อยละ 47

พูดง่าย ๆ ก็คือในโลกเรามีเพื่อนร่วมโลกที่ยากจนสุดสุด
ขนาดไม่มีปัจจัย 4 ครบถ้วนและถึงมีก็แทบจะไม่เพียงพออยู่เป็น
จำนวนมากถึงเกือบครึ่งหนึ่ง!

คนครึ่งหนึ่งเหล่านี้ไม่มีอาหารกินครบทุกมื้อ ขาดน้ำสะอาด
อย่างเพียงพอ ขาดบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐาน ขาดโอกาสใน
การศึกษา จนอาจเรียกได้ว่าไม่มีความเป็นอยู่มาตรฐานแห่งความ
เป็นมนุษย์

Jeffrey Sachs นักเศรษฐศาสตร์มีชื่อของโลก ในหนังสือเล่ม
ล่าสุด(2005) “The End of Poverty” ให้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่ง
ขึ้นว่า ในแต่ละวันผู้คนกว่า 20,000 คนในโลกตายด้วยสาเหตุ
ต่างๆ กัน แต่ปัจจัยสำคัญมาจาก “ความยากจนสุดสุด” กล่าว
คือ เด็ก 8,000 คนตายด้วยโรคมาลาเรีย พ่อแม่อีก 5,000 คน
ตายด้วยวัณโรค หนุมสาวอีก 7,500 คนตายด้วยโรคเอดส์
และอีกนับพันคนตายด้วยโรคท้องเสีย โรคติดเชื้องทางเดิน
หายใจ และอีกหลายโรคที่ความอ่อนแอจากความ “ยากจนสุด

สุด” เป็นตัวสนับสนุน

การตายด้วยมาลาเรียของเด็ก และวัยโรคของผู้ใหญ่มีสาเหตุมาจากการขาดปัจจัยสี่อย่างเพียงพอ และซ้ำเติมด้วยการขาดบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ คนหนึ่งที่ตายส่วนหนึ่งตายในโรงพยาบาลที่ขาดยา และอีกส่วนหนึ่งตายในบ้านที่ขาดมุ้งกันยุง ขาดน้ำสะอาดเพื่อดื่มกิน

ถึงแม้ว่าจำนวนคน “ยากจนที่สุดสุด” ในเอเชียใต้ (410 ล้านคน) จะมีจำนวนมากกว่า “คนยากจนที่สุดสุด ในแอฟริกา(300 ล้านคนก็ตาม) แต่สัดส่วนของแอฟริกันนั้นสูงกว่า (ร้อยละ 45 เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 33 ของเอเชียใต้) ความยากจนในแอฟริกันนั้นธรรมชาติมีส่วนร่วมทำให้เกิดผลรุนแรงกว่าทวีปอื่นดังในเรื่องของโรคมาลาเรีย

ในโลกมีคนตายด้วยโรคมาลาเรียประมาณ 3 ล้านคนต่อปี ร้อยละ 90 ของตัวเลขนี้เป็นคนอาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาและเกือบทั้งหมดเป็นเด็ก ถึงแม้ว่าจะเป็นโรคที่รักษาได้แต่ก็ยังตายกันเป็นจำนวนมากอยู่ทุกปี

มาลาเรียกับความยากจนผูกพันกันจนไม่อาจแยกได้ว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล ประเทศยากจนขาดทรัพยากรที่จะต่อสู้กับมาลาเรีย ไม่ว่าในการปราบยุงหรือแจกมุ้งแก่คนยากจน คนรวยนั้นสามารถจ้างคนมาพ่นควันฆ่ายุง ตัดมุ้งลวด ในขณะที่คนยากจนขาดความรู้และอุปกรณ์ในการป้องกันตนเอง เมื่อป่วยด้วยมาลาเรียเป็นๆ หายๆ ร่างกายก็อ่อนแอ ทำงานไม่ได้ (หากมีงานทำ) เดิมทีซึ่งเป็นการซ้ำเติมให้ยากจนยิ่งขึ้นไปอีก

โรคมาลาเรียในมนุษย์นั้นโดยแท้จริงแล้วมีอยู่ 4 ชนิดด้วยกันที่ร้ายแรงสุดสำหรับคนในทวีปแอฟริกาเกิดขึ้นโดยพาราสิตหรือพยาธิ(parasites) ที่มีชื่อว่า Plasmodium Falciparum และเพราะด้วยระบบนิเวศของแอฟริกาทำให้เสียเปรียบทวีปอื่นที่

สามารถปราบมาลาเรียได้ง่ายกว่า

โรคมาลาเรียติดต่อกันผ่านการที่ยุงตัวเมียพันธุ์ที่เป็นพาหะมาลาเรียที่เรียกว่า Anopheles ไปดูดเลือดคนที่มีเชื้อมาลาเรีย เมื่อดูดเลือดและพาราสิตดังกล่าวที่เป็นตัวก่อให้เกิดโรคมาลาเรียเข้าไปในตัวยุงแล้ว มันก็ไปอยู่ในกระเพาะยุง จากนั้นก็เคลื่อนตัวไปอยู่ที่ต่อมน้ำลายของยุงที่บดนั้นกลายเป็นแคริกิวลาปากแหลมไปแล้วพร้อมที่จะแพร่เชื้อมาลาเรียต่อไป

ช่วงเวลาจากการเป็นยุงธรรมดาจนเป็นแคริกิวลาจุงนี้เรียกว่า Sporogony ซึ่งใช้เวลา 2 อาทิตย์(เท่ากับอายุของยุง) ถ้ายุงมันเกิดตายก่อนช่วงเวลา Sporogony ครบสมบูรณ์ กล่าวคือ ยังไม่เป็นแคริกิวลาเต็มตัวก็ตายเสียก่อน การเป็นพาหะของโรคมาลาเรียก็ไม่เกิดขึ้น

ความโชคร้ายของแอฟริกาอยู่ตรงที่ยังอากาศร้อนเท่าใด ช่วงเวลา Sporogony ก็ยังสั้นเพียงนั้น และโอกาสที่ยุงพันธุ์พาหะเหล่านี้จะกลายเป็นสัตว์อันตรายแพร่เชื้อมาลาเรียก็มีมากยิ่งขึ้น เมื่อทวีปแอฟริกันนั้นมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงกว่าที่อื่น ดังนั้นโอกาสที่มันจะกลายเป็นพาหะของเชื้อมาลาเรียก่อนตาย จึงมีมากกว่าบริเวณอื่น

โชคร้ายยิ่งไปกว่านี้ของทวีปแอฟริกาก็คือยุงพันธุ์ที่เป็นพาหะมาลาเรียของแอฟริกาที่มีอยู่มากสุดชอบดูดเลือดคนมากกว่าดูดเลือดวัว ควาย ซึ่งทำให้การแพร่กระจายของโรคสะดวกยิ่งขึ้นทั้งนี้เนื่องจากการแพร่เชื้อมาลาเรียต้องประกอบด้วย การดูดเลือดคนสองครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อยุงปักดูดเอาพาราสิตตัวร้ายเข้าไปและไปอยู่ที่ต่อมน้ำลายจนกลายเป็นพาหะของเชื้อมาลาเรีย และครั้งที่สองเมื่อไปดูดเลือดคนที่สองจนทำให้เขาติดเชื้อมาลาเรีย

ถ้ายุงติดเชื้อชอบที่จะดูดเลือดวัว ควาย หรือสัตว์อื่นมากกว่าคน โอกาสที่จะติดคนก็มีน้อยลงดังเช่นยุงพันธุ์อินเดียที่เป็นพาหะนั้นชอบที่จะดูดเลือดสัตว์มากกว่าเลือดคน(ในการดูดเลือด 3 ครั้ง จะเป็นมนุษย์เพียงหนึ่งครั้ง) แต่เจ้ายุงพันธุ์แอฟริกาที่เป็นพาหะและมีอยู่มากนั้นชอบดูดเลือดคนเกือบทั้ง 100 ครั้ง

หากคำนวณด้วยคณิตศาสตร์ก็จะพบว่าโอกาสที่ยุงในอินเดียซึ่งเป็นพาหะจะดูดเลือดมนุษย์ติดต่อกันสองครั้งนั้นมีความน่าจะเป็น(probability) ประมาณ 1 ใน 9 ในขณะที่กรณีของแอฟริกาความน่าจะเป็นเกือบเท่ากับหนึ่ง ดังนั้น หลังในการส่งผ่านเชื้อมาลาเรียในแอฟริกาจึงมีสูงกว่าบริเวณอื่นมาก แอฟริกาจึงเปรียบเสมือนทวีปที่ถูกสาปด้วยโรคมาลาเรีย ซึ่งเป็นทั้งเหตุและผลของ “ความยากจนที่สุดสุด”

ถ้าใครหงุดหงิดเพราะตัดสินใจไม่ได้ว่ายุงนั้นจะกินอะไรที่ร้านไหนกับเพื่อน หรือทุกข้อใจเพราะยังไม่มีย้อมเขียวเตอร์หรือรอยแดงของท่านโดนสะกิดโดยหาสาเหตุไม่ได้ ลองนึกถึง “คนขาดวิน” เหล่านี้ดูซิครับ แล้วจะเห็นว่าชีวิตของท่านนั้นมีความสุขอย่างยิ่งเลย